

СОЦІАЛЬНІ НЕБЕЗПЕКИ. ШАХРАЙСТВО. НЕБЕЗПЕКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ФІЗИЧНИМ НАСИЛЬСТВОМ

Змістовий модуль 3

Шахрайство

Шахрайство — *заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (стаття 195 Кримінального кодексу України).*

Об'єктом кримінального правопорушення у шахрайстві є право власності як охоронювані законом відносини між людьми, які виражаються у володінні, користуванні та розпорядженні майном.

Об'єктивна сторона шахрайства полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. В результаті шахрайських дій потерпілий - власник, володілець, особа, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, добровільно передає майно або право на майно винній особі. Безпосередня участь потерпілого у передачі майнових благ і добровільність його дій є обов'язковими ознаками шахрайства, які відрізняють його від викрадення майна та інших злочинів проти власності.

Для кваліфікації не має значення як вчинено шахрайство - шляхом обману чи зловживання довірою, через те що в кримінально-правовій нормі про шахрайство вони закріплені як альтернативні способи вчинення кримінального правопорушення, але відсутність визначень даних понять у законі не дозволяє з абсолютною впевненістю визнати деякі злочини шахрайством.

Обман при шахрайстві - це повідомлення завідомо неправдивих даних або приховування, замовчування інформації про факти або обставини, повідомлення про які було обов'язковим, спрямовані на введення потерпілого в оману або на підтримку помилки особи з метою заволодіння чужим майном або правом на майно, і які призвели до такого стану потерпілого.

Зловживання довірою - це використання винним відносин довіри, які є основою правовідносин або існують в особистих стосунках, вчинене з метою протиправного заволодіння чужим майном. При цьому зловживання довірою є другорядним по відношенню до обману, але не втрачає свого самостійного значення як спосіб заволодіння майном при шахрайстві.

Слід мати на увазі, що коли потерпіла особа через вік, фізичні чи психічні вади або інші обставини не могла правильно оцінювати і розуміти зміст, характер і значення своїх дій або керувати ними, передачу нею майна чи права на нього не можна вважати добровільною.

Однак слід пам'ятати, що з'явився такий вид товару, як інформація, і вартість його може бути дуже високою. У пам'яті комп'ютера чи на інших електронних носіях зберігається інформація, яка містить різноманітні відомості, у тому числі й такі, що становлять комерційну таємницю (характеристика нових видів продукції, оригінальних розробок у певних галузях господарства тощо).

За умов конкуренції заволодіння такою інформацією шляхом шахрайства може завдати шкоди підприємству, порушити його нормальну діяльність, що свідчить про велику суспільну небезпеку такого роду посягань і потребує адекватної кримінально-правової боротьби з ними. У зв'язки із цим законодавець визначив наступний вид шахрайства – шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Для шахрайства необхідно встановити **причинний зв'язок** між діями зловмисника і наслідками для потерпілого. Так особливість причинного зв'язку при шахрайстві полягає в тому, що винний, повідомляючи неправдиві відомості, вводить в оману особу, через що остання передає йому майно. Тому при шахрайстві обман або зловживання довірою завжди передують заволодінню майном і знаходяться з останнім у причинному зв'язку. При відсутності такої послідовності виключається склад шахрайства, а самі дії, за наявності необхідних для того ознак, можуть утворювати інший склад кримінального правопорушення.

Шахрайство - умисне кримінальне правопорушення. Винний бажає настання результату - звернення певного майна на свою користь. Що стосується упущеної вигоди, то винна особа, як правило, не має прямого умислу, і це виключає можливість визнання даного наслідку елементом будь-якої форми розкрадання.

Шахраї, які вчинюють свої кримінальні правопорушення у сфері економіки, не сприймають себе злочинцями, хоча і припускають, що порушують закон.

Шахрайство вчинюється з прямим умислом, отже винний усвідомлює, що на майно, яким він заволодіває, він ніяких прав не має. Він розуміє, що вчинює суспільне небезпечне протиправне діяння і передбачає розвиток причинного зв'язку й настання суспільне небезпечних наслідків.

Умисел при шахрайстві за часом виникнення й формування частіш за все буває заздалегідь обдуманим і набагато рідше - таким, що виник раптово. Кримінальна відповідальність за вчинення шахрайства настає з 16 років.

Психологічний портрет шахрая

Більшість шахраїв володіють певними психологічними прийомами, акторськими навичками та іншими прийомами, які їм допомагають приховати істинні наміри.

Шахраї також здатні орієнтуватися в різноманітних ситуаціях, мають непогану реакцію. Частина шахраїв володіють знаннями в області економічних наук, особливо у сфері фінансів, постачання та збуту, операцій з нерухомістю.

Часто шахраї знають прізвища відповідальних працівників органів державної та місцевої влади і посилаються на них при вчиненні шахрайств.

За матеріалами узагальнення кримінальних справ встановлено, що такі види шахрайства, як шахрайство у сфері обігу житла, у сфері страхових послуг, інвестиційне шахрайство в більшості випадків вчинялися чоловіками (76%). Як правило, шахраї є соціально благополучними особами, позитивно характеризуються за місцем проживання. Вік чоловіків-шахраїв: від 26 до 35 років - понад 36%, від 35 до 50 - 61%. Шахрайство на ринку цінних паперів, у міжнародних комерційних зв'язках, приватизації, кредитно-банківських відносинах вчиняється особами у віці від 26 до 35 років.

Такі особи мають широкий кругозір, високий інтелектуальний рівень, добре орієнтуються в економічних і юридичних питаннях. Вони є непоганими "психологами", фінансистами, досить швидко вступають у контакт із людьми, швидко реагують на будь-які зміни, що відбуваються в соціально-економічній обстановці, а також на ринку цінних паперів і в законодавчій базі. Взагалі серед шахраїв переважають чоловіки (близько 75%), але останнім часом через появу нових способів шахрайства цим злочинним ремеслом починають усе частіше займатися жінки (понад 25%).

Кримінально-правові ознаки особи злочинця - це дані про характер вчиненого злочину, його спрямованість та мотиви, особистий або груповий характер злочинної діяльності, рядову чи організаторську роль у ній, про попередні судимості тощо. Серед шахраїв високий відсоток рецидиву (близько 56% тих, хто притягувався до відповідальності за ст. 190 КК України, раніше вже були засуджені за такий злочин). При цьому можна говорити про стійку прихильність шахраїв до певного, "свого" способу вчинення даного діяння.

Так, співробітниками одного з райвідділів МВС м. Полтави був затриманий раніше засуджений за шахрайство громадянин С., працівник будівельної компанії. Користуючись довірою потерпілих, він проникав в їхні квартири, робив виміри вікон нібито з метою заміни їх на склопакети, брав завдаток у розмірі 300-500 доларів США й, не збираючись виконувати взяті зобов'язання, зникав.

Типологія особи диференціюється на відмінностях характеру антигромадської її спрямованості та ціннісних орієнтаціях, до яких належить негативне ставлення до важливих благ людської особистості. У цьому значенні злочинців слід віднести до тієї людської категорії, яку О.Ф. Лазурський назвав **викривленим типом**. Беручи до уваги домінуючі риси характеру ("психічний зміст особистості"), він розділяє цей тип на чотири підтипи: безпристрасні, слабовільні, імпульсивні, емоційні й розташовує їх на трьох рівнях психічної активності - вищому, середньому й нижчому.

Виходячи із цього, шахраїв можна віднести до "безпристрасного" типу, які тяжіють до корисливих правопорушень. С.В. Познишев писав про "розважливих" злочинців: ніякого ідейного базису під свій злочин розважливі злочинці не підводять; вони знають, що він поганий, і їм не слід було б його робити, але їх спокушає уявний зв'язок цього злочину, як засобу, з метою якої вони вирішили домогтися.

Оскільки при вчиненні злочину шахрай входить у контакт із передбачуваною жертвою, він звичайно створює враження достойної людини, що залишає сприятливе враження. І офіс, і секретар-референт, і різного роду документація, і барвисті рекламні буклети - все повинно справляти на клієнтів особливе враження. Психологи вважають, що перше враження про людину на 38% залежить від тону голосу, на 55% - від візуальних відчуттів і тільки на 7% - від того, що вона говорить.

В.Ю. Шепітько зазначає, що особа шахрая характеризується специфічним комплексом ознак. Більшість злочинців мають сильний дар уяви, вони використовують вплив і вміння переконувати людей. До особистих якостей "онуків лейтенанта Шмідта" належать хитрість, облудність, уміння повернути до себе навколишніх, знання способів підробки документів.

У криміналістичній літературі вказується, що в переважній більшості випадків шахраї певною мірою відрізняються від таких злочинців, як, наприклад, злодії, грабіжники, хулігани. Як правило, шахрайство вчиняють особи зрілого віку, що мають хитрий, виверткий розум, вміють зацікавити навколишніх, справити на них сприятливе враження. Вони мають досить добру спостережливість і швидку реакцію на обстановку.

У літературних джерелах умовно шахраїв розрізняють на вісім груп: 1) "нові" шахраї, які використовують механізми ринкових відносин, можливості кредитно-банківських операцій, страхової, інвестиційної й довірчої діяльності; 2) шахраї-гастролери, що постійно роз'їжджають по країні, вчиняють злочини й негайно, зникають з місця вчинення злочину; 3) шахраї - гравці які використовують азартні ігри (карткові шулери, "катали", "червоні валети" та ін.); 4) шахраї, які не мають постійного місця роботи або проживання, неодноразово були засуджені за шахрайство та інші злочини проти власності; 5) шахраї, які вчинили злочин уперше з легковажності, під впливом інших осіб або різних обставин; 6) шахраї - одиночки; 7) шахраї, що вчиняють злочин групою, у тому числі з розподілом ролей; 8) шахраї, які звичайно в минулому не були засуджені і вчиняють, шахрайства, що продовжуються, протягом значного часу (незаконне одержання пенсій).

Можливо виділити ще декілька груп шахраїв, а саме: шахраї, що вчиняють злочин з використанням електронно-обчислювальної техніки та інтернет шахраїв. Цікаву класифікацію шахраїв наводить Ю.М. Антонян. Він поділяє всіх шахраїв за соціальним станом на три категорії:

керівники державних і комерційних структур;

юридичні та економічні працівники цих структур;

особи, що ніде не працюють або займають посади, пов'язані з виконанням фізичної роботи.

Сучасні шахрайські схеми в Україні

Кредит без згоди. Як не стати жертвою шахраїв?

<https://www.youtube.com/watch?v=UArctDsjTZ8>

Нові схеми аферистів: як не потрапити «на гачок» шахраїв?

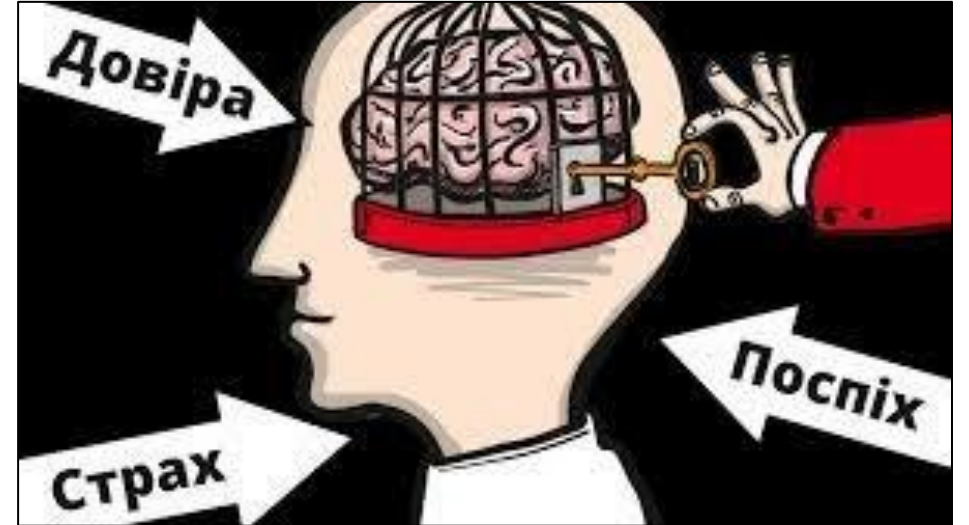
<https://www.youtube.com/watch?v=X5izq5uCcfM>

Твоє право. Шахрайство з банківськими картками

<https://www.youtube.com/watch?v=80so-OQw7jg>

Тест: З якою вірогідністю ви станете жертвою шахраїв?

<https://journal.tinkoff.ru/fraud-test/>

Соціальні небезпеки, пов'язані з фізичним насильством

Розбій — напад з метою заволодіння державним, громадським або особистим майном, поєднаний із насильством (або загрозою насильства), небезпечним для життя і здоров'я особи, яка зазнала нападу.

Напад на людину — це екстремальна ситуація, яка полягає у ворожих діях будь-кого і супроводжується небезпекою отримання тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтування, пограбування. Кращий спосіб захисту від нападу для будь-якої особи — втекти при першій можливості.

Якщо втекти не можна, то необхідно використовувати для оборони будь-які існуючі методи і засоби.

Як вберегтись від нападників на вулиці?

<https://www.youtube.com/watch?v=OvO0qA1Ko1I>

Чому не можна використовувати для самозахисту пневматичну та охолощену зброю

<https://www.youtube.com/watch?v=nMyjdG9HnP0>

Нелетальні засоби самооборони

<https://www.youtube.com/watch?v=Hd1b2UHu3DE>

Особливості використання газового балончика

<https://www.youtube.com/watch?v=zfgzMQkZmsA>

Юридичні наслідки самооборони (справа Антона Фарба)

<https://www.youtube.com/watch?v=hWgnUi4b08c>